

JACOB A. RIIS

LIGHT IN DARK PLACES

FOTOJOURNALISTEN JACOB A. RIIS

UNDERSVINGSMATERIALE

Grundskolens mellem- og udskolingstrin og ungdomsuddannelser

FOTOJOURNALISTEN JACOB A. RIIS

Pach Bros., *Jacob A. Riis*, 1903, Museum of the City of New York. F2012.58.1059

I 1877 fik Riis arbejde som politireporter på avisen *New York Tribune*. Det var et hårdt, farligt og krævende arbejde, der bl.a. førte Riis ind i New Yorks slumkvarterer. Her åbnede der sig en mørk og brutal verden med kriminalitet, sygdom og fattigdom - en verden, som han i sin tid som hjemløs immigrant selv havde stiftet bekendtskab med, og som han stadig havde svært ved at ryste af sig. Den var med til at forme Riis' arbejde som journalist og hans arbejde for at forbedre vilkårene for New Yorks fattigste.

Som journalist opsamlede Jacob A. Riis historier i storbyen New York. At dramatisere var på mange måder en journalists vigtigste opgave, særligt i 1880erne, hvor man i den amerikanske presse var fascineret af sensationsjournalistikken. Man var tiltrukket af dét, der kunne fange læsernes opmærksomhed - særligt dét, som kunne fascinere, forfærde og chokere.

Jacob A. Riis læste i 1887 om den nye teknologi, blitzfotografiet, og sammen med to amatørfotografer begyndte han at tage billeder med det formål at dokumentere de elendige sociale forhold, som mange fattige i den hastigt voksende storby New York levede under. Fotografierne viste sig hurtigt at være effektfulde og fik stor gennemslagskraft som illustrationer til de foredrag, som Jacob A. Riis rejste rundt med i USA i tiden omkring år 1900.

Sensationsjournalistik er en journalistik, der ønsker at vække opsigt. Journalister kan fx vinkle historier og kendsgerninger med vilje eller sætte fokus på detaljer, som er chokerende og overraskende.

I. FOTOGRAFIET SOM BEVIS

TEKSTOPGAVE:

I sin selvbiografi *The Making of an American* fra 1901 beskriver Riis, hvorfor han begyndte at fotografere:

For at være præcis, så begyndte jeg at tage billeder ved et tilfælde. Det var på en af mine midnatsture med de politimænd, som holder opsyn med sanitære forhold, at jeg fik et ønske om at fortælle folket, hvad jeg oplevede. En tegning kunne måske have gjort det. Men jeg kunne ikke tegne... en tegning var ikke den form for bevis, jeg ønskede. I de tidlige morgentimer plejede vi at tage ind i de værste lejekaserner for at tælle beboere og for at se, om loven imod for mange beboere i lejlighederne blev overtrådt. Det, jeg så, var hjerteskrærende, og jeg fik en følelse af, at jeg måtte fortælle om det, jeg så, ellers ville jeg sprænge, eller blive anarkist eller noget. "En mand er en mand uanset, hvor han befinder sig", om det er i det moderne New York eller i Det Gamle Rom. Men ikke hvis han befinder sig i slumkvarterernes lejekaserner. Sådan oplevede jeg det, og i vrede så jeg mig om efter noget, der kunne sprænge de fattiges lænker. Men der var ikke noget, som jeg kunne bruge.

To be precise, then, I began taking pictures by proxy. It was upon my midnight trips with the sanitary police that the wish kept cropping up in me that there were some way of putting before the people what I saw there. A drawing might have done it, but I cannot draw, never could... a drawing would not have been evidence of the kind I wanted. We used to go in the small hours of the morning into the worst tenements to count noses and see if the law against overcrowding was violated, and the sights I saw there gripped my heart until I felt that I must tell them, or

burst, of turn anarchist, or something. "A man may be a man even in a place" in modern New York as in ancient Rome, but not in a slum tenement. So it seemed to me, and in anger I looked around for something to strike off his fetters with. But there was nothing.

The Making of an American, 1901, s. 266-67

-
- ◆ I teksten skriver Riis, at en tegning ikke er et godt nok bevis for ham. Hvad mener Riis med ordet 'bevis'?
  - ◆ Sæt ord på forskellen mellem et fotografi og en tegning som bevis. Hvad kan fotografiet, som tegningen ikke kan?
  - ◆ Kan man illustrere en tekst med andre medier end tegning og fotografi i dag?
-

BILLEDOPGAVE:

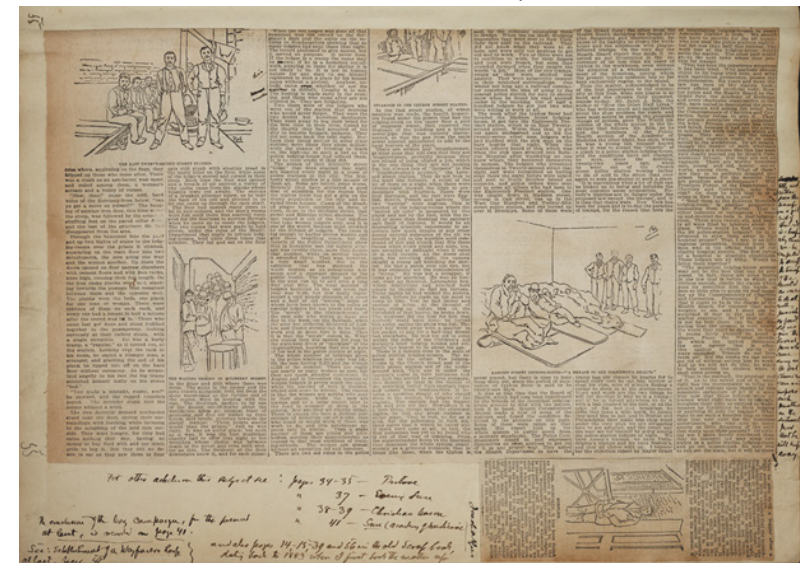
Riis ønskede at bruge sine fotografier til at illustrere sine artikler, men teknologien var ikke langt nok fremme til, at man kunne trykke fotografierne i aviserne. I stedet blev der lavet træsnit ud fra fotografierne, som blev brugt til at illustrere artiklerne. I artiklen "Police Lodgings" (12. feb. 1893) skrev Riis om de dårlige forhold, der var på polititherbergerne, hvor byens fattige overnattede. Riis tog 19 forskellige fotografier, der blev brugt i fire lange artikler om herbergerne – ikke som fotografier, men som træsnit.

Se på artiklens illustrationer og på fotografiet, *East 22nd Street Station*, hvor der udbrød tyfus, 1893, der fungerede som forlæg til illustrationerne og diskuter i grupper:

- ◆ Hvilke forskelle er der mellem illustrationen og fotografiet. Hvordan virker de to på jer?
- ◆ Hvilke valg har kunstnere taget, da de lavede illustrationen ud fra fotografiet? Hvilke dele af motiverne har han valgt til og fra?
- ◆ Hvis I så en nyhedsartikel i en avis eller på internettet i dag, som var illustreret med en tegning? Hvordan ville det virke på jer og hvorfor?

East 22nd Street Station, hvor der udbrød tyfus, 1893, Museum of the city of New York. 90.13.1.242

Uddrag af artiklen, "Polititherberg", *The World*, 12. februar 1893

II. GADENS FOTOJOURNALIST

Riis' interesse for fotografiet og brug af det som journalist var banebrydende. Han havde dog ingen intentioner om at blive omtalt som fotograf. Riis tog fotografier for at dokumentere, hvor slemt det stod til i slumkvartererne.

Riis ønskede at forbedre levevilkårene for New Yorks fattigste, og sammen med sundhedsmyndighederne forsøgte han at presse politikerne til at arbejde for en lovgivning, der kunne forbedre bolig- og leveforholdene for New Yorks fattigste. Fotografier af New Yorks slum blev et led i dette arbejde, fordi de, ved at vise forholdene, kunne bruges til at overbevise politikere og borgere om, at det var nødvendigt at forandre forholdene.

I dag beskrives Riis' arbejde som radikalt og banebrydende: Ingen reportere havde før bevæget sig så langt ind i New Yorks fortiede slumkvarterer - steder, som få kendte til - og ingen havde før brugt fotografiet så indgående til at skabe opmærksomhed til en bestemt politisk sag: At forbedre de fattiges vilkår.

*Vagabond i baggård på Mulberry Street, 1887-1888,
Museum of the City og New York, 90.13.4.94*

BILLEDOPGAVE:

Gadebørn i natlogi, Mulberry Street, 1887-1888,
Museum of the City of New York, 90.13.4.16

I sine fotografier fik Riis nogle gange børn og voksne til at posere. På den måde kunne Riis skabe det perfekte billede - altså et billede, som udtrykte lige netop dét, han ønskede.

Beskriv, hvad du ser på fotografiet

- ◆ Hvor befinder vi os?
- ◆ Hvem er personerne i billedet, og hvad foretager de sig?
- ◆ Hvilke tanker gribes du af, når du ser på fotografiet?
- ◆ Hvorfor tror du, at Riis har valgt lige netop et motiv som dette?
- ◆ Hvad tror du er vigtigt for ham at vise?

Selvom man skulle tro, at fotografiet er taget om natten, så er det faktisk taget i dagslys. Og børnene poserer for Riis. Riis har altså bestemt, hvordan de skal sidde og ligge. Fotografiet er altså iscenesat.

-
- ◆ Ændrer det din måde at se på fotografiet, at Riis har iscenesat situationen? Hvorfor eller hvorfor ikke?
  - ◆ Diskuter, om der er særlige situationer, hvor det i dag ville være i orden at journalister og dokumentarister iscenesætter virkeligheden for at kunne dokumentere den mest hensigtsmæssigt?
-

TEKSTOPGAVE:

I bogen *How the Other Half Lives* fra 1890 skriver Riis således:

Ligesom kaniner i deres huler, sover de små beskidte børn med mindst ét øje åbent og er opmærksomme på ethvert optræk til fare: Deres fjende, politimanden, hvis primære arbejdsopgave er at flytte dem og agenten, som vil berøve dem deres elskede frihed (...). De findes over alt i byen, disse gadebørn. De er dér, hvor de ser en chance for at finde et job i dagtimerne, og hvor de kan gå i seng om aftenen uden at skulle tænke på at blive overrasket i deres søvn.

Like rabbits in their burrows the little ragamuffins sleep with at least one eye open and every sense alert to the approach of danger: of their enemy, the policeman, whose chief business in life is to move them on, and of the agent bent on robbing them of their cherished freedom... They are to be found all over the city, these Street Arabs, where the neighborhood offers a chance of picking up a living in the daytime and of "turning in" at night with a promise of security from surprise.

How the Other Half Lives, s. 149

-
- ◆ Hvilke reaktioner tror du, at Riis har ønsket at få fra sine læsere?
  - ◆ Hvorfor tror du, at Riis sammenligner gadebørnene med kaniner?
  - ◆ Ser du anderledes på fotografiet efter at have læst teksten, end du gjorde før? Hvorfor og hvordan?
  - ◆ Er teksten og fotografiet lige stærke i deres udtryk eller er den ene stærkere?
-

III. AT FOTOGRAFERE I MØRKE

Vanskelige lysforhold gav fotografene mange udfordringer i slutningen af 1800-tallet. Det var svært at tage billeder sidst på dagen, ligeledes at fotografere indendørs, på mørke steder samt på visse tidspunkter i vinterhalvåret. Allerbedst var det at fotografere midt på dagen, hvor dagslyset var stærkest.

En blitz eller flash er en lyskilde, man benytter ved fotografering - ofte på grund af manglende eller dårligt lys. Blitzten kan være indbygget i eller tilkoblet et kamera.

Riis begyndte at interessere sig for fotografiet efter, at han i efteråret 1887 læste om en ny tysk opfindelse: Blitzten. To kemikere, Adolf Miethe og Johannes Gaedickes, havde opfundet et pulver, der bestod af magnesium og kaliumperklorat, som hurtigt kunne antændes og skabe lys i et ellers mørkt rum. Fotografen skulle så stå klar med sit kamera, og i det hurtige lysglimt kunne han tage sit billede. Opfindelsen af blitzten startede en "blitzfeber", hvor fotografer gav sig i kast med at fremstille og eksperimentere med "blitz-pulveret". Det endte dog ofte med et farligt resultat.

Som Riis selv beskriver:

To gange satte jeg ild til huset med apparatet og en gang til mig selv. På det tidspunkt pustede jeg lyset ind i mine egne øjne, og det var kun på grund af mine briller, at jeg ikke blev blind for altid.

"Twice I set fire to the house with the apparatus, and once to myself. I blew the light into my own eyes on that occasion, and only my spectacles saved me from being blinded for life."

The Making of an American, s. 271

Riis så en mulighed i at bruge blitzfotografiet til at vise de mørke og skumle slumkvarterer med sit kamera. Om natten var slummen værst, og med hjælp fra blitzten kunne han nu vise alle de elendigheder, han så ofte bevidnede, og som han hidtil kun havde kunnet beskrive med ord. Elendigheder, som han mente, at alle burde se.

BILLED- OG TEKSTOPGAVE:

Ældgammel logerende på politistationen på Eldridge Street – en "skrubber", 1892-1893, Museum of the City of New York, 90.13.4.236

I en artikel fra 1893 beskriver Jacob A. Riis samme type kvinde som hende, der ses på fotografiet, således:

"Skrubberen" er East Sides vagabondkone, som arbejder mindst én dag om ugen – på sabbatten, hvor de fattige, men ortodokse hebræere på Ludlow og Hester Street ikke kan udføre husligt arbejde, men må betale sig fra det. Det er her, at 'skrubberen' kommer ind. Alt, hvad hun tjener, bruger hun på rom på kvarterets knejper eller 'lighuse', vel vidende, at hun er sikret en seng på politistationen om natten.

"A 'scrub' is the tramp-woman of the east side who works at least one day in the week – on the Sabbath, when the poor but orthodox Hebrews of Ludlow and Hester Street can do no housework and so must hire it done. Then it is that the 'scrub' comes in. What she makes then she spends for rum in the stale-beer dives or 'morgues' of the neighborhood, knowing that she is sure of her bed in the police station at night".

World, 12. februar, 1893

Riis' fotografi er med til at fortælle historien om, hvordan man i slutningen af 1800-tallet brugte den nye opfindelse - blitzen - der gjorde det muligt, at tage et billede som dette.

-
- ◆ **Beskriv, hvad du ser på fotografiet.**
  - ◆ **Beskriv lyset i fotografiet. Hvornår på dagen er billedet taget, og hvor kommer lyset fra?**
  - ◆ **Læg mærke til hånden i højre side af billedet. Hvorfor mon den er der?**
  - ◆ **Er der noget andet ved motivet og kompositionen, der springer i øjnene?**
-

Riis ansatte to amatørphotografer, Richard How Lawrence og Dr. Henry G. Piffard, til at tage fotografier for ham. Sammen begav de sig ud på fotoekspeditioner i nattens mulm og mørke. Man kunne finde dem i gyder, baggårde og på politiherberger. Og med kamera og blitzpulver brasede de ind i lejekaserner og tog billeder af de fattige, som havde søgt ly i de mørke, kolde og uhumske rum.

BILLEDOPGAVE:

Italiensk mor med sit spædbarn på Jersey Street, 1888-1889,
Museum of the city of New York, 90.13.4.160

-
- ◆ **Beskriv, hvad du ser på billedet.**
  - ◆ **Hvor befinder vi os, og hvem er personerne?**
  - ◆ **Se nærmere på lys- og skyggeforholdet i billedet. Hvordan kan man se, at Riis har arbejdet med blitz-lys i billedet?**
  - ◆ **Hvordan ville scenen se ud, hvis fotografiet var taget uden brug blitz?**
  - ◆ **Diskuter hvilken betydning opfindelsen af blitz har haft for fotografiets rolle?**
-

IV. MED LINSEN RETTET MOD BØRN

Riis skrev om det, han så på gaden, og han tog billeder af de mennesker, som han mødte på sin vej. Særligt optaget var han af de børn, som var tvunget til at leve på gaden og som, ifølge Riis, førte et liv, der ikke var noget barn værdigt. Med ord såvel som med billeder forsøgte han at skabe sympati for børnene, bl.a. ved at fremme tanken om, at de var ofre for den ulige samfundsorden.

Riis satte fokus på børn, både med sit kamera og i sit forfatterskab. Børnenes vilkår lå ham stærkt på sinde, og han nærede et stort håb om at hjælpe dem til et bedre liv i USA.

... Jeg ved, at de dystre gyder med deres nøgne murstensvægge, hvor ingen sol nogensinde kommer, var disse børns verden. Den var grundstenen i deres unge liv. De havde nok aldrig været udenfor denne verden en eneste af dem. De var for beskidte, for ulækre, havde et alt for dårligt ry og levede alt for godt skjult i deres slumkvarterer til at komme ud i den friske luft.

... I know that dismal alley with its bare brick walls between which no sun ever rose or set was the world of those children. It filled their young lives. Probably not one of them had ever been out of the sight of it. They were too dirty, too ragged, and too generally disreputable, too well hidden in their slum besides, to come into line with the Fresh Air summer boarders.

How the Other Half Lives, 1890, s. 137

I arbejdet med *Children of the Poor* introducerede Riis sig for nogle af børnene, før han fotograferede dem. Han spurgte ind til deres liv og fik indsigt i personlige historier, som han indarbejdede i sine artikler og bøger. På den måde kunne Riis viderebringe de ulykkelige historier til sine læsere, som fik et unikt indblik i de liv slumbørnenes ufrivilligt førte. Fotografiet spillede en stor rolle i forhold til at fortælle børnenes historier.

The Children of the Poor, 1892

BILLED- OG TEKSTOPGAVE:

“Mig skrubber” – lille Katie fra West 52nd Street Industrial School, 1891-1892, Museum of the City of New York, 90.13.4.132

Få en af dine klassekammerater til at læse nedenstående tekst højt, imens du ser på fotografiet:

Det alvorlige ansvar, som hører livet til, var kommet til Katie i en tidlig alder. På øverste etage i en lejekaserne på West Forty-Ninth Street førte hun hus for sin ældre søster og sine to brødre, som alle arbejdede i hængekøje-fabrikken, hvor man tjener fra 4,50 til 1,50 dollars om ugen. Da deres mor døde, og faderen fandt en anden kone, flyttede de sammen ... Katie gjorde rent og lavede mad ...

Billedet viser os en sober, tålmodig og hårdfør lille pige på trods af det triste liv, der dag for dag trak hende ned. I skolen værdsatte de hendes gode opførsel og blide manerer. Uden et smil og uden at spørge om noget rejste hun sig straks, da jeg spurgte hende, om jeg måtte tage hendes billede.

“The serious responsibilities of life had come early to Katie. On the top floor of a tenement in West Forty-ninth Street she was keeping house for her older sister and two brothers, all of whom worked in the hammock factory, earning from 4,50 to 1.50 dollars in a week. They had moved together when their mother died and the father brought home another wife... Katie did the cleaning and the cooking... The picture shows that a sober, patient, sturdy little thing she was, with that dull life wearing on her day by day. At the school they loved her for her gentle ways. She got right up when asked and stood for her picture without a question and without a smile.”

The Children of the Poor, 1892, s. 61

- ◆ **Sammenlignet med fotografiet, hvordan påvirker teksten så dine tanker om, hvem Katie er og det liv, hun fører?**
- ◆ **Hvordan synes du, at teksten og billedet harmonerer? Supplerer de hinanden, eller virker en af de to stærkere end den anden?**

I *The Children of the Poor* (1892), beretter Riis om de mange børn, han som journalist møder på sin vej i New Yorks slumkvarterer. Det er børn, som ofte er overladt til sig selv i dagstimerne, hvor forældrene er på arbejde.

BILLEDOPGAVE:

Bedestund på sovesalen, Five Points House of Industry, 1887-1888, Museum of the City of New York, 90.13.3.18.

På fotografiet *Bedestund på sovesalen, Five Points House of Industry* ser man en gruppe små børn på et børnehjem. Riis har fanget dem med sit kamera under aftenbønnen. De sidder i hvide natkjoler i et mørkt rum, hvor de hver især er fordybede i deres bøn.

-
- ◆ Beskriv billedet, hvem har Riis fotograferet og hvad foretager de sig?
  - ◆ Tror du, at børnene poserer for Riis eller er det helt tilfældigt, at de sidder, som de gør?
  - ◆ Hvordan er livet for børnene i dette billede i forhold til det liv lille Katie fører (afbilledet i fotografiet s. 12)?
  - ◆ Hvad tror du er vigtigt for Riis at vise med et billede som dette?
  - ◆ Hvilke virkemidler har Riis anvendt til at fortælle historien i sit billede, som fx lys, beskæring, perspektiv mv.? Hvilken betydning har disse virkemidler for din oplevelse af billedet?
-

BILLEDOPGAVE:

Børnepasning, Cherry Hill, 1892, Museum of the City of New York, 90.13.4.191

-
- ◆ Beskriv, hvad du ser på fotografiet.
  - ◆ Læg godt mærke til genstandene i billedet. Hvor befinder vi os - udendørs eller indendørs?
  - ◆ Se på billedets komposition. Sæt ord på perspektivet, billedbeskæringen og de forskellige genstandes placering. Hvilken rolle spiller kompositionen for din måde at se på billedet på?
  - ◆ Hvilke reaktioner tror du, at Riis ønskede, at et fotografi som dette ville frembringe?
-

V. VISUELLE VIRKEMIDLER

Selvom Riis aldrig betragtede sig selv som fotograf, har hans fotografier med årene fået noget nær ikonisk status - bl.a. fordi han var på forkant med teknologiske fremskridt og på grund af de nye muligheder, som knyttede sig til brugen af et kamera: Riis' arbejde er et tidligt eksempel på, hvordan fotografiet kan bruges som et værktøj til at understøtte og dokumentere historien om den voksende sociale krise i USA i slutningen af 1800-tallet.

Diskutér i grupper:

- ◆ Ville Riis' fotografier have skabt opmærksomhed i dag?
  - ◆ Kender du til andre fotografer, som har taget ikoniske fotografier? Nævn gerne flere eksempler og sæt ord på, hvorfor de er ikoniske.
  - ◆ Er det fotografier, som kan påvirke dig? Hvis ja, hvordan?
-

*Blackwell's Island, fanger i tætte geledder, 1887-1888,
Museum of the City of New York, 90.13.2.3*

BILLEDOPGAVE:

Gadesælger som sov i kælderen på Ludlow Street 11, 1892,
Museum of the City of New York, 90.13.3.33

Se på fotografiet, *Gadesælger som sov i kælderen på Ludlow Street 11*. Baggrunden er lidt ubestemmelig; bag manden synes der at være en mur med en døråbning. Til hvad kan vi ikke se. Gulvet er nusset og det ligner, at det flyder med skrald. Manden ligger på et bræt på to tønder. Under sig har han noget, der ligner en beskidt madras. Det virker som om, at manden lige er vågnet.

-
- ◆ **Beskriv billedet. Hvem er manden på billedet, hvad siger hans ansigtsudtryk, og hvor befinder han sig?**
  - ◆ **Hvilke virkemidler har Riis brugt til at portrættere manden og hans situation? Fx virkemidler som lys, beskæring eller andet.**
  - ◆ **Hvordan adskiller dette billede sig fra andre billeder af Riis, som du har set?**
  - ◆ **Hvilke reaktioner tror du, at Riis håbede at frembringe med fotografiet?**
-

I dag er vi vant til at tage fotografier og den stigende digitalisering har medført, at vi ikke kun bruger forskellige typer kamera, men også mobiltelefoner, tablets og computere. Ligeledes er der mange måder, hvorpå vi kan arbejde, bearbejde og fremkalde vores billeder. For mange i dag er det at tage fotografier blevet til en naturlig del af hverdagen: Når vi rejser, er til fest eller koncert, er sammen med vores familie og venner osv.

Diskuter i grupper:

- ◆ **Forsøg at sætte nogle ord på, hvilken rolle fotografiet spiller i dag: Hvornår tager du billeder? Hvad tager du billeder af? Og hvad bruger du billederne til?**
- ◆ **Er der forskel på, hvordan vi bruger fotografier? Nævn gerne flere eksempler - både, hvordan vi bruger dem privat og offentligt.**
- ◆ **Hvad er det, fotografiet kan: Hvad er dets styrke, og hvad er dets svaghed?**
- ◆ **Fotografiet beskrives ofte som en korrekt og objektiv gengivelse af virkeligheden. Hvad mener du?**

VI. IDÉER TIL VIDERE ARBEJDE (UDEN FOR MUSEET)

*nøgleord: dokumentation, iscenesættelse, eksperimenter, virkelighed versus uvirkelighed, manipulation, spekulation, chokeffekter

OPGAVER:

- ♦ Lad eleverne forsøge sig med at dokumentere en situation eller et motiv fra hverdagen med et kamera/mobil. Find på historier, der kan høre med til fotografierne. Fremlæg dem for hinanden.
- ♦ Sæt fokus på fotografiske virkemidler. Hvad kan man gøre brug af - hvorfor og hvordan? Se f.eks. nærmere på filtre på Instagram: Hvad er forskellen på belysning og forhold mellem lys og skygge. (OBS! Husk at alle billeder skal være s/h).
- ♦ Se på andre eksempler på fotojournalistik. Kig fx i aviser eller dagblade. Udvælg nogle fotografier til nærmere analyse. Diskutér billedernes udtryk og virkemidler og forsøg at sætte ord på de effekter, de spiller på samt de følelser, de forsøger at tale til.

FOTOJOURNALISTIK:

I dag anses Jacob A. Riis som en ophavsmand til moderne fotojournalistik. Se nærmere på fotojournalistik i dag og kast et blik på fotografier, som er taget af de danske fotografer Jakob Holdt og Joakim Eskildsen. Hvordan bruger de fotografiet? Har de et politisk budskab? Hvilke følelser forsøger de at tale til?

TIDLIGE EKSEMPLER PÅ DOKUMENTARFOTOGRAFI:

Se nærmere på dokumentarfotografiets historie - dets opståen, udvikling og status. Se på værker af fx Lewis S. Hines, Jessie Tarbox Beal, Walker Evans, Dorothea Lange eller af danskeren Peter Sekaer, der også fotograferede i USA.

CHOKERENDE BILLEDER OG POLITISKE TEKSTER:

Riis tog billeder af mennesker, der levede en uhumsk tilværelse i slummen. Sammen med artikler og bøger, chokerede han New Yorks bedrestillede borgere. Se på, hvordan kunstnere har arbejdet med chokeffekter i deres værker og diskutér, hvordan (chok)effekter opnås - bl.a. om man nogle gange overskrider en grænse. Se også nærmere på tekster af H.C. Andersen og Charles Dickens: Hvordan beskriver de fattiges vilkår? Skriver de, så læseren får sympati for de fattige? Ligger der en politisk agenda i deres tekster?